

Responsorium

Responsoria zyskały szczególne miejsce w nabożeństwie zwanym jutrznią, odprowadzającym o świcie

Łacińskim słowem *responsorium* określamy jeden z podstawowych typów śpiewów chorałowych. Zazwyczaj składa się ono ze śpiewu kantora, przeplatane chorałowym refrenem. Takie naprzemienne wykonywanie melodii przez solistę i chór nazywamy śpiewem responsorialnym (w odróżnieniu od śpiewu antyfonalnego, polegającego na naprzemiennym śpiewie dwóch chórów). Responsoria wchodziły w skład nabożeństw oficjum (czyli godzin kanonicznych), przy czym szczególne miejsce zyskały w nabożeństwie odprowadzającym o świcie, zwanym jutrznią. Pojawiały się tam po czytaniach Biblii, a ich tematyka była ściśle powiązana z konkretnym świętem roku liturgicznego.

Responsoria – podobnie jak [antyfony](#) – mogły wyglądać rozmaicie. Od ich cech muzycznych ważniejsze było miejsce w liturgii i wspomniany już sposób wykonania. Zdarzały się responsoria rozbudowane, z dużym udziałem [melizmatów](#) (w jutrzniach), a także responsoria krótkie i proste pod względem melodycznym. Melodie responsoriów często wykorzystywane były w funkcji [cantus firmus](#) w utworach [polifonicznych](#) – spotykamy je już w [organach](#) Leoninusa i [Perotinususa](#). W [renesansie](#) sięgali po nie kompozytorzy angielscy i franko-flamandzcy. W drugiej połowie XVI wieku popularnością cieszyły się zwłaszcza responsoria wchodzące w skład „ciemnych jutrzni” odprowadzanych w Wielkim Tygodniu. Opracowali je polifonicznie – dla przykładu – Gesualdo da Venosa i hiszpański kompozytor Thomás Luis de Victoria. Po nich muzykę do ciemnych jutrzni skomponowało jeszcze wielu kompozytorów; jednym z nich był Michael Haydn – brat słynnego Józefa Haydna.

dr Paweł Gancarczyk